

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

خلاصہ کتاب روانشناسی شناختی

نویسنده:

دکتر حسین زارع

دکتر علی اکبر شریفی

فصل اول: مقدمه‌ای بر روانشناسی شناختی

- ✓ درک علمی ذهن انسان، یکی از بزرگترین چالش‌های فکری دوره‌های مختلف و عصر حاضر است.
- ✓ حیات انسان و جامعه، وابسته به کارکردهای مغزی اوست.
- ✓ علمی همچون روانشناسی شناختی، عصب‌شناسی، فلسفه ذهن، زبان‌شناسی، انسان‌شناسی، علوم رایانه و هوش مصنوعی به ماهیت فعالیت‌های ذهنی مانند تفکر، طبقه‌بندی و فرآیندهایی که انجام این فعالیت‌ها را ممکن می‌کند، می‌پردازد.

روانشناسی شناختی:

- ✓ روانشناسی شناختی، روانشناسی بررسی فرآیندهای ذهنی معرفی شده است.
- ✓ روانشناسی شناختی، شاخه‌ای از روانشناسی است که به بررسی علمی فرآیندهای ذهنی از قبیل توجه، تمرکز، ادراک، حافظه، بازشناسی، تصویرسازی ذهنی، هوش مصنوعی، آفرینندگی، حل مسئله، تصمیم‌گیری، تفکر و زبان می‌پردازد.
- ✓ اینکه ذهن چگونه اطلاعات دریافتی از حواس گوناگون را درک کرده یا حافظه انسان چگونه عمل می‌کند و چه ساختاری دارد، از موضوعات مورد بررسی در روانشناسی شناختی بوده که با روش پژوهش علمی و بررسی موارد قابل مشاهده دنبال می‌شود.
- ✓ تمرکز اصلی روانشناسی شناختی بر بررسی شناخت است.
- ✓ آیزیک و کین، شناخت را به دو حوزه شناخت پایه و شناخت عالی (تفکر) تقسیم می‌کنند.
- ✓ به نحوه پردازش اطلاعات و دستکاری شدن اطلاعات در جریان بیاد آوردن، تفکر و دانستن، شناخت می‌گویند.

تاریخچه روانشناسی شناختی:

- ✓ در نوشته‌های فیلسوفان یونانی نظیر افلاطون و ارسطو، به فرآیندهای شناختی اشاره شده است.
- ✓ با پایه‌گذاری دو مکتب ساختارگرایی و کارکردگرایی که به مطالعه ذهن می‌پرداختند، اولین جرقه‌های شکل‌گیری روانشناسی شناختی زده شد.
- ✓ از زمان تأسیس روانشناسی بعنوان یک علم توسط وونت در سال ۱۸۷۹ و در واقع تأسیس مکتب ساختارگرایی توسط وی و توسعه آن توسط ادوارد تیچنر، بر مطالعه ذهن و هوشیاری تأکید شد.
- ✓ وونت و تیچنر بدلیل تأکید بر فرآیندهای ذهنی، جزء اولین پیشروان روانشناسی شناختی محسوب می‌شوند.
- ✓ ساخت‌گرایان با استفاده از روش درون‌نگری، تلاش می‌کردند ساختار ذهن و ادراکات آن را با تجزیه به اجزای تشکیل‌دهنده آن بررسی کنند.
- ✓ کارکردگرایان معتقد بودند روانشناسان باید بر فرآیند اندیشه تمرکز کنند نه بر محتوا و ساختار ذهن.
- ✓ هر دو مکتب فوق با مفهوم هوشیاری سروکار داشتند ولی ساخت‌گرایان، عناصر هوشیاری و کارکردگرایان، کارکردهای آن را مطالعه می‌کردند.
- ✓ با ظهور رفتارگرایی در اوایل قرن بیستم، درون‌نگری از مد افتاده و از سوی رفتارگرایان، منسوخ اعلام شد.
- ✓ جان واتسون در سال ۱۹۱۳ نوشت که روانشناسی باید هرگونه اشاره به هوشیاری را کنار بگذارد.
- ✓ بین سال‌های دهه ۱۹۵۰ تا ۱۹۷۰، موج رفتارگرایی تغییر جهت داده و تمرکز بر روی موضوعاتی شناختی مانند توجه، حافظه و حل مسئله قرار گرفت که به این دوره، انقلاب شناختی می‌گویند

- ✓ در دوره انقلاب شناختی بود که پژوهش‌های قابل ملاحظه‌ای در زمینه مدل‌های پردازش و روش‌های پژوهش شناختی صورت گرفت و برای نخستین بار، عبارت روانشناسی شناختی بکار برده شد.
- ✓ جرقه‌های انقلاب شناختی در سال‌های دهه ۱۹۳۰ زده شد.
- ✓ گاتری، روانشناس رفتارگرا اظهار داشت که روانشناسی باید محرک را بصورت امور ادراکی یا شناختی توصیف کند.
- ✓ تولمن با ارائه نظریه شرطی‌سازی انتظاری و رفتارگرایی هدفمند، اهمیت متغیرهای شناختی را زنده کرد.
- ✓ روانشناسی گشتالت با تأکید بر سازمان، ساخت، روابط، نقش فعال آزمودنی و نقش مهمی که ادراک در یادگیری و حافظه ایفا می‌کند، به شکل‌گیری جنبش شناختی کمک کرده است.
- ✓ جرج میلر و اولریک نیسر، خدمات زیادی به رشد روانشناسی شناختی کرده‌اند.
- ✓ میلر به همراه جروم برونر، یک مرکز پژوهشی در هاروارد برای مطالعه ذهن انسان تأسیس کرد.
- ✓ میلر و برونر، مرکز مطالعات خود را مرکز مطالعات شناختی نام‌گذاری کردند.
- ✓ میلر با ارائه مقاله‌ای به نام "عدد جادویی هفت، بعلاوه یا منهای دو، برخی محدودیت‌های ظرفیت پردازش"، نوام چامسکی با ارائه نظریه خود در مورد زبان و نیوئل و سایمون با ارائه مدل عمومی حل مسئله، از جمله پیشگامان روانشناسی شناختی جدید محسوب می‌شوند.
- ✓ اولریک نیسر در سال ۱۹۶۷، کتاب روانشناسی شناختی خود را منتشر کرد که سهم عمده‌ای در رشد و تحکیم روانشناسی شناختی داشته و لقب پدر روانشناسی شناختی را به خود اختصاص داد.

علل شکل‌گیری مجدد انقلاب شناختی:

۱. ناکامی رفتارگرایی:

- ✓ رفتارگرایی که پاسخ‌های آشکار به محرک‌ها را مطالعه می‌کند، قادر به توضیح تنوع رفتار انسانی نبود.
- ✓ شناخت‌گرایان اولیه ادعا کردند که نظر رفتارگرایی سنتی درباره رفتار، نادرست است زیرا نمی‌گوید که افراد چگونه فکر می‌کنند.

۲. ظهور نظریه ارتباط:

- ✓ نظریه ارتباطات، حیطه‌هایی که در روانشناسی شناختی حائز اهمیت هستند را به انجام آزمایش‌ها در مورد ردیابی نشانه، توجه، سایبرنتیک و نظریه اطلاعات ترغیب نمود.

۳. پژوهش‌های حافظه:

- ✓ پژوهش در حوزه یادگیری کلامی و حافظه، پایه تجربی مستحکمی برای نظریه‌های حافظه ایجاد کرد.

۴. پژوهش‌های زبان:

- ✓ پژوهش‌های زبان‌شناسان درباره ماهیت تکوین زبان، شواهدی را بر ضد دیدگاه محیط‌گرایی افراطی رفتارگرایان ارائه داد.
- ✓ نوشتن مقالات انتقادی نوام چامسکی بر کتاب اسکینر درباره زبان به نام رفتار کلامی در سال ۱۹۵۹، نقطه تحول مشهور روانشناسی شناختی است.
- ✓ به اعتقاد چامسکی، زبان از طریق فرآیند محرک پاسخ، قابل تبیین نیست (بنا بر نظر اسکینر) و زبان، راهی برای بیان ایده‌ها بوده و راهی که این نظرات از آن طریق به زبان تبدیل می‌شوند، فرآیندی شناختی است.

۵. پیشرفت علوم رایانه:

✓ علوم رایانه بویژه هوش مصنوعی، موجب بازآزمایی نظریه‌ها در مورد پردازش و اندوزش حافظه و نیز پردازش و کسب زبان شد.

➤ با گسترش انقلاب شناختی، شناخت‌گرایی بتدریج جانشین رفتارگرایی شد.

➤ شناخت‌گرایان با حفظ سنت عینیت‌خواهی و روش‌های تجربی دقیق، برخلاف رفتارگرایان کلاسیک، از دو باور دفاع کردند: الف) روانشناس می‌تواند برای توجیه رفتار به پدیده‌های ذهنی و درونی رجوع کند و ب) انسان‌ها و دیگر ارگانیسم‌های زنده، نظام پردازش اطلاعات هستند.

رویکردهای بررسی شناخت:

✓ مفهوم پردازش اطلاعات در آغاز، حوالی سال‌های ۱۹۶۰ با تأثیرپذیری از نظریه اطلاعات از طرف روانشناسان شناختی بکار برده شد.

✓ مفهوم فوق بیانگر آن است که ارگانیسم انسانی روی درون‌دادهای ذهنی خود همانند رایانه، پردازش انجام می‌دهد.

✓ اطلاعات از لحظه ارائه به حواس در مرحله درون‌داد تا پاسخ‌های رفتاری در مرحله برون‌داد، بطور فعال کدگذاری شده و تغییر شکل و سازمان می‌یابد.

✓ پژوهشگران برای ترسیک گام‌هایی که افراد برای حل مسئله و کامل کردن تکالیف بر می‌دارند، از نمودار گردشی استفاده می‌کنند.

✓ وقتی محرکی به فرد ارائه می‌شود، پردازش‌های شناختی درونی متفاوتی رخ می‌دهد. این پردازش‌ها در نهایت، پاسخ یا واکنش مورد نیاز را ایجاد می‌کند.

✓ پردازشی که مستقیماً از درون‌داد محرک‌ها تأثیر می‌پذیرد، پردازش صعودی نامیده می‌شود.

✓ فرض بر این است که فقط یک پردازش مشخص در هر لحظه از زمان رخ داده و این پردازش، پردازش زنجیره‌ای شناخته شده است یعنی قبل از شروع پردازش بعدی، پردازش فعلی کامل و تمام می‌شود.

✓ پردازش نزولی پردازشی است که بیش از اثر تحریک‌پذیری محرک، تحت تأثیر دانش و انتظارات فرد قرار می‌گیرد.

✓ موقعیت‌هایی که پردازش‌ها در تکالیف شناختی بصورت همزمان رخ می‌دهند، روش پردازش موازی نامیده می‌شوند.

حوزه کاربرد روانشناسی شناختی:

۱. روانشناسی شناختی تجربی:

✓ مستلزم استفاده از آزمایش‌های روانشناختی روی انسان‌ها برای بررسی شیوه درک، یادگیری، یادآوری یا تفکر انسان‌هاست.

✓ روانشناسی شناختی آزمایشی، در شرایط آزمایشگاهی به اجرای آزمایش‌هایی روی افراد سالم پرداخته که کاملاً کنترل شده و علمی هستند.

✓ در این رویکرد از آزمون‌ها و نرم‌افزارهای خاص همچون تکلیف استروپ، دات پروب و دیگر روش‌ها استفاده می‌شود.

✓ محدودیت‌های این رویکرد، عبارتست از: الف) در شرایط کنترل شده آزمایشگاه، نحوه رفتار آزمودنی‌ها با رفتار آنها در زندگی روزمره متفاوت است. یعنی پژوهش‌های آزمایشگاهی، اعتبار بیرونی کمی داشته و قابل تعمیم به زندگی روزمره